

ЛЕКСИКОГРАФІЯ, ЛЕКСИКОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВЛАДА» В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЗМІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.)

© Оксана Андрейченко, 2008

к. філол. н., Таврійський національний університет

ім. В. І. Вернадського (Сімферополь)

УДК 811.161.2.374

У статті проаналізовано семантико-стилістичну роль ФО з соматичним компонентом у жанрі політичної дискусії. Доведено, що вживання ФО із соматичним компонентом у текстах політичного дискурсу пов'язане з додатковими конотаціями, які розширюють загальномовне значення ФО, зокрема фразеологічна репрезентація поняття «влада» пов'язана із вербальною агресією, спрямованою на дискредитацію політичного опонента.

У сучасному публіцистичному стилі жанр політичної дискусії надзвичайно поширений. Зауважимо, що він не має чітко визначених диференційних ознак. Деякі друковані джерела мають рубрику «Дискусія», якій властивий загострений погляд на явища, події, різна оцінка повідомлюваного.

У часи протистоянь різних суспільних течій, опозиційних партій, діяльність яких активізується під час виборчих кампаній, відзначаємо важливу прагматичну функцію жанру політичної дискусії.

Сучасний полемічний дискурс багатий на фразеологізми, які образно характеризують опонентів, їхні погляди, дії. Чільне місце у політичних дискусіях посідають фразеологічні одиниці з компонентами-соматизмами.

Соматизми – це ті поняття, що наявні в кожній мові незалежно від її генетичної природи, тобто їх можна назвати універсальними [7: 36]. Соматичний код культури – один із найдавніших. Він співвідноситься з архетипними уявленнями людини, що є «способом засвоєння світу людиною – герменевтичним колом від самого себе до себе й екстраполяцією цього кола на довкілля» [6: 83]. Принцип антропоцентричності досить давно є предметом дослідження національної культури, мови. Ще Д. М. Овсяннико-Куликовський писав, що «мистецтво прагне до відтворення і пізнання всього людського,

воно – антропоцентричне і всю суму відчуттів переробляє в норми людської психіки» [4: 343–344].

Як засвідчує матеріал, фразеологічна репрезентація поняття «влада» пов'язана із вербальною агресією, спрямованою на дискредитацію політичного опонента.

Найбільшою фраземотворчістю відзначається соматизм **рука** та її партоніми **лікоть**, **плече**, **мізинець** тощо. **Рука** служить метонімічним позначенням людини, її дій, вчинків. Звороти з компонентом **рука** експлікують сприйняття цього соматизму як органу сили влади, керівництва, а також механізму привласнення, підкорення тощо.

Найрепрезентативнішим типом у політичному дискурсі є ФО з соматизмом **рука**, що символізує владу, перебування при владі, оволодіння чимось, напр.: **простягати загребуці руки** – контамінований фразеологізм, у якому схрещуються дві ФО **простягати руки** – ‘намагатися завладіти чим-небудь, захопити, привласнити щось’ [8: 580] та **руки загребуці** – ‘хто-небудь дуже жадібний, ненаситний, прагне до наживи’ [9: т. 2: 769]. Експресія трансформованого фразеологізму інтенсифікується, і в наведеному контексті він набуває додаткового відтінку – ‘ненаситне прагнення до влади’, пор.: *«Складнощі у «торгах» виникли ще й тому, що попервах усе було поділено й домовлено в рамках «союзу чотирьох» та провладної «двійки», і ласі до посад панове вже простягли загребуці руки до жаданих портфелів»* (УМ: 06: 02). Зі значенням ‘захоплювати, забирати щось, завладівати чим-небудь’ [8: 556] вживається фразеологізм **прибрати до рук**: *«Залишається лише дотиснути Кучму, щоб прибрати до своїх рук українські газові артерії»* (УС: 10: 02); *«Його неважко буде відповідним рішенням Кабміну вивести зі складу НАЕК «Енергоатом», зробити окремою юридичною особою і спокійнісінько прибрати до рук, тобто «тихцем» від Верховної Ради приватизувати»* (УМ: 08: 02). ФО **прибрати до рук** у другому контексті набуває нової семантики – ‘приватизувати нечесним шляхом’.

Як засвідчує матеріал, найбільш репрезентативними у текстах політичного дискурсу є ФО з соматизмами **око**, **вухо**, **ніс**, а також **зуби**, **рот**, **горло**, **язик** тощо.

Фраземи із компонентом **око** позначають, крім спектру зорового сприйняття, об'єктивну оцінку політичної дійсності, певної ситуації тощо.

Фразеологізм **очей у Сірка позичити** має значення ‘втратити почуття сорому, власної гідності’ [9: т. 2: 662]. Контекст засвідчує реалізацію цього значення, напр.: *«Вона може означати тільки одне: узурпація влади в руках однієї людини і кримінальних кланів, які вона уособлює, є ідеєю фікс, альфою і*

омегою дійства, автори якого, *позичивши у Сірка очі, не соромляться називати політичною реформою*» (СВ: 03: 03).

Значення 'відкривати правду' передають ФО **розкрити / відкрити народу очі, протерти очі**. У досліджуваних текстах значна частина названих ФО вживається зі значенням 'відкривати правду про когось, про щось'. Однак в аналізованих текстах ці фразеологізми часто наводять у лапках, що є показником іронічного вживання цих висловів, точніше, вираження енантіосемічного змісту, пор.: *«Найкращим засобом потопити суперника є «відкрити народу очі» на ті чи інші моменти його біографії. Добре якщо «гріхи» у кандидата дійсно є, але якщо немає – теж не біда*» (УМ: 03: 02).

У фразеологізмах із партонімом **вухо** найчастіше реалізується значення 'не виконувати наказу, прохання, волі кого-небудь; зовсім не слухати' [9: т. 1: 76]. Таке значення засвідчує фразеологізм **і вухом не вести**, пор.: *«Проте «суб'єкт законодавчої ініціативи» і вухом не веде. Гарант вирішив перекласти відповідальність на парламент*» (УМ: 09: 02).

Фразама **розвішувати вуха** реалізується у загальномовному значенні 'слухаючи повірити в почуте' [9: т. 2: 745] і надає висловлюванню іронічно-саркастичної оцінки, пор.: *«Тут вони представляються відомими й досвідченими російськими спеціалістами, заламують за свої послуги захмарні ціни, – і черговий житомирський чи лубенський скоробагачко, розвісивши вуха, наймає «видатних спеціалістів», які до того ж гарантують йому «стовідсотковий результат», вести свою передвиборчу кампанію, не сумніваючись, що перемога вже в нього в кишені*» (УМ: 03: 02). Гіперболізація змісту сполучень зумовлює фразеологічні значення міри, кількості: **по самі вуха** – '1. Дуже сильно, надзвичайно; 2. Дуже багато; 3. Повністю, зовсім' [9: т. 1: 163], наприклад: *«Хоча роботодавці залізли по самі вуха у зарплатні борги, з 1 січня 2003 р. планується черговий наступ на зарплату*» (УМ: 07: 02).

Активно побутують у досліджуваних текстах фразеологізми зі значенням 'обманювати, говорити неправду'. Цей тип ФО найчастіше репрезентує стійкий вислів **начіпляти (вішати) локшину на вуха** та його видозмінені варіанти: **вішати на вуха, локшина на вухах** та ін. Наприклад: *«Ми програсмо і цього разу, якщо політичні красномовці знову зуміють начіпляти довірливим локишину на вуха у вигляді традиційних обіцянок повернути втрачені заощадження*» (УК: 01: 02); *«Це було б смішно, якби не стало так сумно. Нашому електорату стільки макаронів навішали на вуха, що він уже навіть не знає – що чути, а що слухати*» (ПрВ: 11: 04); *«Таки штучна голлівудська посмішка та макарони на вуха лохам свою справу роблять. Клюють люди...»* (СП: 09: 04); *«Митьки переконані, що за п'ять*

хвилин двадцять, щовечора, ви покійно розкриєте роти для чергової ложки зі смолою і підставите власні вуха для глевкої локишини» (СП: 07: 04); *«...Ми впродовж десяти років активно тупцюємо на місці, дивуючи весь світ своєю терплячістю, витримкою і довірою до програм, які нам вішають на вуха замість макаронів»* (СП: 10: 04).

Як засвідчує аналізований матеріал, фразеологізми із соматизмом **язик** здебільшого позначають мовленнєву діяльність, що є однією із найважливіших ознак концепту **людина**. Когнітивне моделювання цієї ознаки «передбачає встановлення якісних, кількісних характеристик мовних дій, їхніх інтеракціональних типів, модальних та аксіологічних показників, різновидів об'єктного спрямування дії тощо, а також мовної репрезентації цієї концептосфери» [6: 125].

Фразеологізми на позначення мовної діяльності – це «комунікативні одиниці етносу, здатні шляхом актуальної презентації соціально санкціонованих потреб спонукально та типізовано впливати на свідомість особистості – соціалізованого індивіда, формуючи в ньому відповідні мотивації» [5: 4–5]. У зв'язку з тим, що в полемічних статтях ставиться мета не лише донести до аудиторії інформацію, але й здійснити на адресата емоційний, психологічний, ідеологічний вплив і власне переконати читача, тут актуалізуються ФО із партонімом **язик**.

Характерними для дискусій є пейоративні фразеологізми на позначення особи, яка любить багато говорити зайвого, непотрібного або не вміє стримуватися від таких розмов. Наприклад, фразеологізм **намолоти полови язиком** загальнономовний словник не фіксує, але значення його відоме – 'наговорити багато зайвого, безглуздового', пор.: *«Якої б полови не намолоти язики свідків обвинувачення, та поки їхні слова пестили суддю за шерстю, кожне з них бралось до уваги»* (УМ: 03: 03). Зі значенням 'ляяти, ганьбити когось' [9: т. 2: 757] вживається ФО **розпустити язика**, пор.: *«Ситуація змінилася після того, як Медведчука «пішли». Його відставка стимулювала політичну активність лідера об'єднаних соціал-демократів, розв'язала руки й розпустила язик»* (УС: 01: 02). ФО **ляпати язиком** має значення 'говорити що-небудь нерозумне, недоречне' [9: т. 1: 457], пор.: *«Що таке «не те сказав» і «не те зрозуміли» зі слів Кучми, кореспонденти «УМ» також відчули свого часу на своїй шкурі. Було... але ж у даному випадку не в цяцьки граються і язиком на зустрічах із регіональною пресою ляпають»* (УМ: 09: 02). Фразеологізм **язик свербить** у контексті реалізується в загальнономовному значенні 'хто-небудь має сильне бажання розповісти щось або поговорити про щось' [9: т. 2: 977], напр.: *«А оскільки всі вони люди живі і сіра речовина в*

них ще не висухла, у багатьох **свербіє** **язик** запитати Леоніда Даниловича, чи не себе він відносить до екскурсантів у першу чергу» (СВ: 02: 03).

Мовною універсалиєю є негативна оцінна семантика фразеологізму з соматичним компонентом **язик**, що вживається у значенні 'багато несуттєвих розмов'.

Фразеологізми із партонімом **зуби** теж здебільшого позначають мовленнєву діяльність людини. Значення 'ставати постійним об'єктом розмов, думок і т. ін.' [9: т. 1: 302] репрезентує ФО **нав'язнути на зубах**, пор.: «Аналітичні статті про наступне використання на виборах адміністративного ресурсу, всеохопного і нещадного вже **нав'язли на зубах**» (УМ: 2: 01). Звороти із партонімом **зуби** є позначенням різної міри кількості, інтенсивності тощо. Наприклад, зі значенням 'дуже добре' [9: т. 1: 348] уживається фразеологізм **до зубів** (озброїтися), пор.: «Тоді стає ясно, що **«менти» озброїлися до зубів і можуть дати відкоша натовпу не гірше, а то й краще за нашу знекровлену армію, якій, на щастя, заборонено втручатися у внутрішні сутічки**» (УМ: 09: 02). Соматизм **зуби** також є квазісимволом прагнення до якоїсь мети, сили: **по зубам, видирати зубами, зуби проріжуться, ламати зуби**, а також символізує досвід, уміння: **з'їсти зуби**. Наприклад, значення 'мати великий досвід у чомусь, ґрунтовно вивчити щонебудь' [9: т. 1: 336] реалізується в контексті: «Але один **з'їв зуби на газі, інший – на вельми специфічному злаці. Невже й вони туди ж?**» (УМ: 04: 99).

Значення 'ставати на перешкоді кому-, чому-небудь' [9: т. 2: 860] репрезентують фразеологізми **стояти кісткою поперек горла, як кістка в горлі, кістка в горлі** у таких контекстах, пор.: «Саме уряд, очолюваний Віктором Ющенком, **стоїть кісткою поперек горла** бажаним зробити «своєю» всю країну» (УМ: 05: 00); «А кланам, які звикли працювати на кримінальних пасовищах і на підосі до бюджету, опозиція – **як кістка в горлі, як копайпень на їхніх гірських скаковищах**» (СВ: 03: 03).

Стійкий вислів **перегризти горло (горлянку)** у загальномовному словнику має значення 'настирливо, не гребуючи ніякими засобами, домагатися свого' [9: т. 2: 616]. У цьому значенні він реалізується й у полемічному дискурсі, пор. контекст: «Режим Кучми йде на останній бій за своє право тримати Україну в ярмі – і, будьте певні, **горло всім перегризе, аби утвердити себе в цій ролі**» (СВ: 03: 03).

Партонім **губи** представлений у досліджуваних текстах незначною кількістю фразем, значення яких зумовлене мімічними стереотипами психоемоційних станів презирства, образи, задрощів тощо: **кривити губи (рот, уста), кусати (закусивши) губи**. Наприклад, зі значенням 'виявляти почуття досади, образи, задрощів і т. ін.' [9: т. 1: 407] реалізується

фразеологізм **закусивши губу**, пор.: *«Стане, приміром, Віктор Ющенко Президентом – вони, вочевидь, і його, закусивши губу, підтримуватимуть. Який їм сенс – із такими грошима й підприємствами – бути п'ять років в опозиції?»* (УМ: 12: 01).

Широкий спектр значень у мові політичних дискусій має соматизм **нога**, а також розрощення рогового шару шкіри (перев. на руках і ногах) у місцях, що зазнають тривалого тиснення або тертя – **мозоля (мозоль)**.

Перебування при владі завжди символізувало багатство, заможність, достаток. Значення жити 'розкішно, багато, без будь-яких обмежень' [9: т. 2: 556] передає фразеологізм **на широку ногу**, пор. контекст: *«Про зміни, які, гірше від тісної краватки, перекиватимуть кисень звичним до життя на широку ногу посадовцям, трохи згодом. Спершу варто згадати добрим словом ту постанову півторарічної давності, до якої, власне, ці зміни і вносяться»* (УМ: 09: 02).

Усталений вислів **наступати на мозолю (на мозоль)** має значення 'торкатися того, що кого-небудь найбільш вражає, хвилює, турбує' [9: т. 2: 536]. Проте тексти політичних дискусій засвідчують реалізацію цієї фраземи у значенні 'засоби впливу на діяльність людей' пор.: *«Припустимо, зараз Генеральна прокуратура рішуче вріже, скажімо, по Потєбенькові чи інших відповідальних особах, можливо, натисне на «мозолі» Кравченку, щоб показати, як «об'єктивно» вона розглядає це питання»* (УМ: 09: 02).

Опозиція «духовне – тілесне» характерна для національної мовної картини світу. Духовне завжди пов'язане з серцем, душею, а тілесне – із тілом, плоттю, кістками, шкірою та їх частинами (ребрами, животом, жилами тощо). Духовне та тілесне «формують нерозривну єдність, разом складають одну людину» [2: 530].

Широкий спектр функціональних властивостей має соматизм **серце**: «Вся складність дослідження символів, образів, міфологем серця полягає в тому, що воно не лише вмістище емоцій, серце – це центр життя взагалі: фізичного, психічного, духовного і душевного» [3: 138].

Досліджуваний матеріал показує, що найчастіше фразеологізми із компонентом **серце** вживаються для вираження психоемоційних станів людини: щирості, відвертості, лицемірства, зворушення, хвилювання, жалощів тощо. Наприклад, зі значенням 'широ, відверто' [9: т. 2: 666] зафіксовано усталений вислів **покласти руку на серце**, пор.: *«Коли вже покласти руку на серце, то доведеться визнати, що парламент ухвалив Конституцію за одну ніч, не вболіваючи за бідний, згорьований народ, а за страх втримати передчасно депутатські мандати»* (МУ: 05: 98). Фразеологізм **хапати за серце** у загальнономовному словнику має два значення:

‘1. Надзвичайно зворушувати, розчулювати, хвилювати кого-небудь; 2. Дуже впливати, діяти на кого-небудь; дурманити, п’янити’ [9: т. 1: 57]. Для мови політичних дискусій більш уживаним є перше значення, пор.: *«Те, що в парламенті занадто багато брудної політики, звичайно, вражає. Особливо тоді, коли на слово повірили, а потім виявляється, що там є такі глибинні мотиви, які дійсно ханають за серце»* (Д: 11: 00). Репрезентовано у полемічному дискурсі вислів, який не фіксується фразеологічним словником, але значення його загальновідоме – **пригорнути до серця**, тобто ‘пожаліти когось’. Однак у контексті ФО наводиться в лапках, що вказує на виявлення емоційно-оцінної енатіосемії, пор.: *«Або хто тепліше «пригорне до серця» знедолених старих, які асоціюють свій колишній цілком прийнятний прожитковий мінімум із комуністичним режимом, ніж самі комуністи?»* (УМ: 12: 01).

Значення ‘бути нещирим, лицемірити’ [9: т. 1: 396] репрезентує фразеологізм **кривити душею** у такому контексті: *«Кривити душею не вмю, тому мені нелегко буде у все це інтегруватися. Перекоаний, що іноді правду говорити дуже вигідно, але й коли невигідно, її теж треба говорити»* (Д: 11: 00).

Фразеологізми із соматизмом **шкіра (шкура)** позначають фізіологічний стан холоду, ознобу й як вторинне – почуття страху, хвилювання тощо. Стійкий вислів **мороз пробирає поза шкірою** вживається зі значенням – ‘комусь стає неприємно, страшно, моторошно і т. ін.’ [9: т. 1: 508], пор. контекст: *«Ще й досі у фахівців «Енергоатому» мороз пробирає поза шкірою, коли вони згадують ті «здобутки», з якими НАЕК вступив у 2000 рік»* (УМ: 08: 02). Значення ‘запопадиво вислужуватися перед ким-небудь, догоджати комусь’ [9: т. 1: 436] репрезентує фразеологізм **пнутися (лізти, рватися) зі шкіри**, наприклад: *«Численні Лапікури та Романови зі шкіри пнулися, щоб довести свою вірність найголовнішому телеглядачеві країни, але їхні методи через свою примітивність нічого, крім співчутливої посмішки, викликати не могли»* (УМ: 07: 02). Пейоративне значення ‘старатися робити щось тільки для себе, піклуватися про свої інтереси’ [9: т. 1: 224] передає трансформована (прийом поширення компонентного складу) фразема **дбати про власну (таку коштовну) шкуру**, пор.: *«Нам потрібна нова керівна еліта, яка не хоче будувати державу «тишком-нишком», дбаючи насамперед про власну таку коштовну шкуру»* (ШП: 10: 01).

Нейтральний фразеологізм **відчутти на своїй шкурі**, тобто ‘сам, особисто, на практиці’ [9: т. 2: 965], у полемічному дискурсі набуває іронічного

забарвлення, пор.: *«Що таке «не те сказав» і «не те зрозуміли» зі слів Кучми, кореспонденти «УМ» також відчули свого часу на своїй шкурі»* (УМ: 09: 02).

Мовна діяльність людини представлена фразеологізмами з соматичним компонентом **кістки** у таких контекстах, наприклад: *«Ющенківському призову» вже **перемили всі можливі кістки...**»* (УМ: 01: 00), де **перемивати кісточки** – ‘займатися пересудами, обмовляти кого-небудь’ [9: т. 2: 619].

Зі значенням ‘дуже детально, до дрібниць обговорювати кого-, що-небудь, займаючись пересудами // дуже лаяти, ганьбити кого-небудь’ [9: т. 1: 612] уживається фразеологізм **розбирати по кісточках**, наприклад: *«Отож конкурентам буде кого **розбирати по кісточках**. Власне, «розбирання» вже почалося»* (УМ: 09: 99). Контекст засвідчує розгортання зазначеного вище вислову у лексему-натяк **розбирання**, що набуває нового, фразеологічно зумовленого значення – ‘обмовляти, неславити, ганьбити кого-небудь’. Потрібно сказати, що у політичному дискурсі «спостерігається тенденція до стягування фразеологізму в одне слово, до гармонії форми і змісту, до вираження цілісного значення єдиною цілісною структурою» [1: 137].

Соматизм **печінка** пов’язується, насамперед, із набриданням, негативним впливом тощо. Усталений вислів **сидіти в печінках** у загальнономовному словнику має значення ‘набридати, надокучати кому-небудь’ [9: т. 2: 802], пор.: *«Якби всю цю передчасну енергію скерувати на відвернення злочинів проти опозиційних журналістів та політиків, то, можливо, легше дихалося б у цій країні, де сторонні очі і вуха дозволом на «проникнення» **сидять** хіба що не **в печінках**»* (УМ: 03: 03). Зі значенням ‘завдавати прикрощів, дуже дошкуляти’ [9: т. 1: 253] вживається варіант загальнономовного фразеологізму **дістати (добиратися) до самих печінок**, наприклад: *«Оця кучмівицина **дістала нас до самих печінок**, пограбувала страшиніше, ніж гітлерівська орда»* (СВ: 05: 03).

Стереотипними для етносвідомості є аналогії **кишок, жил** з силою, енергійністю, неспроможністю зупинитися ні перед чим заради поставленої мети. Наприклад, фразеологізм **кишка тонка** у загальнономовному словнику має такі тлумачення: ‘1. хто-небудь легкодухий, нестійкий, нерішучий, боягузливий; 2. у кого-небудь не вистачає сил, здібностей для чогось’ [9: т. 1: 374]. Контекст засвідчує вживання фразеологізму в другому значенні, пор.: *«Надто **тонкі** у них **кишки**, і це відомо давно, та й ніхто з них і копійки не кине на заявлені ними ж шляхетні цілі. Легше розпорядитися чужими долями і державним бюджетом, у якому справді грошей сухо і куцо, але – не для них, а для народу»* (СВ: 03: 03).

ФО **на всі жили**, на нашу думку, є контамінацією усталених висловів **на всі заставки**, тобто ‘скільки є сили (дуже голосно, гучно, швидко і т. ін)’ [9:

т. 1: 317] та з усіх жил, тобто 'з максимальним напруженням, не зупиняючись ні перед чим' [9: т. 1: 293]. У результаті трансформації видозмінений фразеологізм **на всі жили** набуває нового пейоративного значення – 'йти до мети, не зупиняючись ні перед чим', пор.: *«Вовча хіть змушує режим на всі жили брати останній свій бастион оборони»* (СВ: 01: 03).

Таким чином, обстежений матеріал дає змогу змоделювати публіцистичну полемічну модель взаємовідношення влади як суб'єкта дії і об'єкта, на який поширюється ця дія. Фразеологічна репрезентація поняття «влада» пов'язана із вербальною агресією, спрямованою на дискредитацію політичного опонента.

Уживання ФО із соматичним компонентом у текстах політичного дискурсу пов'язане з додатковою конотацією: іронічно-саркастичним, зниженим зображенням політичних опонентів, дошкульною критикою дій політиків. Ці додаткові семантичні конотації розширюють загальнономвне значення ФО, а деякі тексти мотивують їх використання в антонімічному значенні (явище енантіосемії). З метою підсилення негативної оцінки автори вдаються до семантико-синтаксичної контамінації фразеологізмів.

Література

1. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – К.: Наук. думка, 1989. – 156 с.
2. Булыгина Т.В., Шмелев А.Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). – М., 1997. – 574 с.
3. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию: Учебное пособие. – М.: «Наследие», 1997. – 206 с.
4. Овсяннико-Куликовский Д.Н. Литературно-критические работы в двух томах. Т. 1. – М., 1989. – 398 с.
5. Рыжков В.А. Особенности стереотипизации, необходимо сопровождающей социализацию индивида в рамках определенной национально-культурной общности // Языковое сознание: Стереотипы и творчество. – М., 1988. – С. 4–6.
6. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психоконгнітивний та етнокультурний аспекти): Монографія. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
7. Соколовская Ж.П. «Картина мира» в значениях слов. «Семантические фантазии» или «катехизис семантики»? – Симферополь: Таврия, 1993. – 231 с.
8. Словник фразеологізмів української мови. – К., 2003. – 1098 с.
9. Фразеологічний словник української мови. – К.: Наук. думка, 1993. – Т. 1–2. – 980 с.

Джерела

Д	газета «День».
МУ	газета «Молодь України».
ПрВ	газета «Президентський вісник».
СВ	газета «Сільські вісті».
СП	газета «Слово Просвіти».

УК	газета «Урядовий кур'єр».
УМ	газета «Україна молода».
УС	газета «Українське слово».
ШП	газета «Шлях перемоги».

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В ЗАГАЛЬНОМОВНОМУ ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ

© Людмила Боярова, 2008

к. філол. н., Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна (Харків)
УДК 811.161.2'374:001.4

У статті розглянуто на матеріалі Великого тлумачного словника сучасної української мови (головний редактор – В. Т. Бусел) проблему добору термінологічної лексики до реєстру повної загальномовної лексикографічної праці тлумачного типу. Для розв'язання цієї проблеми запропоновано використовувати критерій когнітивно-комунікативної значущості терміна, критерій нормативності терміна та критерій сучасності терміна. Поєднання цих критеріїв може бути підґрунтям для включення мовних одиниць спеціальної комунікації до реєстру загальномовного тлумачного словника.

Лексикографи традиційно подають термінологічну лексику в загальномовних тлумачних словниках. Це обґрунтовано, оскільки термінологія – одна з підсистем лексики української літературної мови. Лексикографічне опрацювання цього шару лексики потребує не лише розв'язання важливих практичних питань, але й певного теоретичного осмислення. В українському мовознавстві кодифікування фахових мовних одиниць у загальномовних тлумачних словниках найґрунтовніше проаналізовано на матеріалі Словника української мови в 11-ти томах (СУМ) [2; 3; 13; 15 та ін.]. Комплексне дослідження галузевої лексики, зафіксованої в зазначеному словнику, здійснено в дисертаційній роботі В. Балог [1]. Авторка зосередила увагу на семантичній і стильовій характеристиках термінологічних одиниць у СУМ, а також систематизувала недоліки лексикографічної інтерпретації галузевої лексики, виявлені в цій словникарській праці. В. Балог подала пропозиції щодо функціонально-стильової характеристики спеціального слова у загальномовному тлумачному словнику, урахування яких під час укладання нових словникарських праць